

press.
clipping

Izvešće medijskih objava

11.03.2020

Grad Labin

Grad Labin

8. 03. 2020 Novi list

Stranica/Termin: 106

Hrvatska

Naslov: PRAVOVJERNIK I(LI) HERETIK

Sadržaj: Labin, Istra i Hrvatska obilježavaju 500 godina od rođenja Matije Vlačića Ilirika, velikana hrvatske i europske misli

Autor: Jaroslav PECNIK

Rubrika, Emisija: Mediteran

Žanr: izvješće

Naklada: 21.188,00

Ključne riječi: GRAD LABIN, VALTER GLAVIČIĆ

Naslov: PRAVOVJERNIK I(LI) HERETIK

Autor: Jaroslav PECNIK

Rubrika/Emisija: Mediteran

Žanr: izvješće

Površina/Trajanje: 1.660,32

Naklada: 21.188,00

Ključne riječi: GRAD LABIN, VALTER GLAVIČIĆ

Labin, Istra i Hrvatska obilježavaju 500 godina od rođenja Matije Vlačića Ilirika, velikana hrvatske i europske misli

PRAVOVJERNIK I(LI) HERETIK

Matthias Flacius Illyricus (Matija Vlačić Ilirik) bio je nesvakidašnja i osebnija, ali umom i duhom snažna osobnost svoga vremena; čovjek širokog enciklopedijskog obrazovanja i znanja, ogromne radne energije, kao i moćnih intelektualnih sposobnosti. U mnogo čemu je bio genijalni inovator koji se ogledao na mnogim poljima teološke, filozofske, povijesne, znanstvene i uopće humanističke misli, pri čemu je uvijek bio krajnje skrupulozan prema činjenicama, ali i kirurški precizan u kritičkom seciranju fenomena kojima se bavio, odnosno koje je svestrano istraživao. Za sobom je, u svojim brojnim knjigama, a napisao ih je gotovo 300, uključujući i brosure od kojih još uvijek dobar dio nije sreden i obraden (a nalazi se u brojnim svjetskim arhivima i knjižnicama, o čemu zorno svjedoči kategorijalna, dvotomna monografija Mije Mirkovića, u svakom slučaju jedna od najkompleksnijih o Vlačićevu životu i djelu), ostavio opsežno, ali još i više sadržajem monumentalno djelo, jer njegova je stvaralačka recepcija bila i ostala na razini najviših europskih i svjetskih istraživačkih dometa, standarda i civilizacijskih vrijednosti.

Slobodarski duh

Istodobno je oplemenila i naš nacionalni hrvatski (ilirski), ne isključujući ni istarski, pa i šire slavenski identitet i preko svoga roda i imena, Vlačić je snažno upozorio na značaj duhovne baštine i kulturnog naslijeđa područja s kojih dolazi. Karakterizirala ga je jedinstvena duhovna i stvaralačka vitalnost, ali kao i sve intelektualce od formata, razdirala ga je svojevrstna unutrašnja dvojba i napetost, jer njegov slobodarski i nepokorni duh se morao boriti s brojnim, često i nevidljivim vanjskim i unutrašnjim pritiscima i neprijateljima, ili «demonima» raznih profila, kako je sam o tomu znao pisati. Kada govorimo o tim «demonima», oni su se nalazili u crkveno-institucionalnim strukturama, ali i političkim, a pri tomu je često mislio i na (za)datost povijesno-društvenih okolnosti u kojima je živio, ali i na nespornu u svom bližem i daljnjem okruženju, jer je preispitujući do tada dominantne crkvene, religijske, teološke i brojne druge znanstvene teme i discipline otvarao nove prostore duha koji su i kod njegovih najbližih suradnika (i pristaša) izazivale sumnju, protivljenja i brojne druge nespornosti što je često rezultiralo i dramatičnim razilaženjima, a sve je to u konačnici ostavljalo i traga na njegovo duševno i fizičko zdravlje.

Mijo Mirković je u već spomenutoj, dvotomnoj monografiji (naslovljena «Matija Vlačić- Ilirik») zapisao: «Ulažio je u mnoge polemike i diskusije, održavao je javne disputacije, izazivao je svojim formulacijama nove diskusije, negodovanja, borbe, sukobe i neprijateljstva, gubio je zbog svojih načelnih stavova mjesta, položaje i prijatelje, bio je zbog njih gonjen sve do smrti i u smrt... U svakom pitanju i predmetu teološke spoznaje Vlačić je uvijek iznova povlačio granicu između filozofije i teologije, priznajući filozofiji njeno područje, ali stalno ističući njenu nemoć kad prekorači granice tog svog područja».

I eto, upravo takvom iznimnom čovjeku, nesumnjivom velikanu naše civilizacije koji iz epohe u epohu svojim djelom i misliju (piostaje sve aktualniji i prisutniji, grad Labin, na koncu i sami Labinci) na čelu sa svojim gradom, **incubatorom** Valterom Glavičićem i njegovom ekipom **vi** jednih suradnika odlučio je svečano, ali i radno obilježiti ovu veliku obilježnicu svog sugrađanina i možda najznačajnije osobe koju je Istra iznjedrila. Cijela ova godina bit će

zapravo u znaku Matije Vlačića (održat će se brojne manifestacije, velika izložba, okrugli stolovi i znanstveni skupovi, u Hrvatskoj, ali i Austriji i Njemačkoj), a počasni i programski savjet, na čelu s donedavnim istarskim županom (a danas zastupnikom u EU parlamentu) Valterom Flegom, u kojem se između ostalih nalaze

akademik Josip Bratulić, predsjednik Matice hrvatske prof. dr. Stipe Botica, svjetski poznati protestantski teolog prof. dr. Peter Kuzmić i drugi osmislio je, naravno, u koordinaciji s gradonačelnikom Glavičićem i njegovom inicijativnom ekipom suradnika cjelogodišnju manifestaciju koja svoje ishodište ima u Labinu, ali sadržajno ima i promovira hrvatski, odnosno europski kontekst.

Primjerice, u Brunellesu će se održati izložba posvećena životu, radu i djelu Matije Vlačića, koja će se kasnije «seliti» diljem Hrvatske, održat će se premijera dokumentarnog filma, kao i promocija edukativnog udžbenika za osnovne i srednje škole o ovom velikom Istraninu, a svoj obol proslavi u Zagrebu dat će i Matica hrvatska i HAZU, Protestantski fakultet «Matija Vlačić Ilirik», a u Osijeku Visoko evanđeosko učilište. Ujedno, bit će tiskana i knjiga prof. dr. Luke Ilića (prijevod s njemačkog o Matiji Vlačiću, a na autorovu inicijativu, bit će otkrivena i spomen-ploča našem velikanu u Regensburgu. To je samo dio manifestacija, ali i to je dovoljno da se skrene pozornost na čovjeka koji je hrvatsko (ilirsko) ime

proslavio diljem svijeta.

Spasitelj protestantizma

U svojoj «Povijesti hrvatske protestantske književnosti u reformaciji» (Zagreb, 1910.), dr. Franjo Bučar je zapisao da je Matija Vlačić Ilirik rođen 3. ožujka 1520. u Labinu, u uglednoj plemenitaškoj obitelji Vlačić-Frančhovich, a već sa 6 godina obitelj ga je poslala na školovanje u Veneciju gdje mu je jedan od učitelja bio i glasoviti Egnatije (Giambattista Aegnatius), kasnije i sam (1550.) osumnjičen za simpatiziranje protestantizma. Matija je od njega stekao znanje latinskog, grčkog i hebrejskog, ali je upoznao i glagoljsko i ćirilčno pismo, koje je kasnije smatrao bitnim za prevođenje Biblije na hrvatski, odnosno ilirski jezik. Kada mu je bilo 17 godina, pod utjecajem svog ujaka i franjevačkog provincijala Balde Lupetina odlučio se zarediti u Bologni, ali on ga je, otvoren za nove ideje i reformu Crkve savjetovao da nastavi školovanje u Njemačkoj u kojoj je u to vrijeme na duhovnom i teološkom planu vrlo i uopće intenzivno su se osjećale i manifestirale nove duhovne tendencije. Interesantno

Spomenik u Labinu

je napomenuti kako se i sam Baldo Lupetino priklonio protestantizmu, tako da ga je na koncu inkvizicija dala uhititi i osudila ga je na smrt.

Nakon kraćeg zadržavanja u Augsburgu (1539.) Vlačić je otišao u Basel, ali budući da je tamo još uvijek prevladavao duh Erazma Rotterdamskog (koji se u mnogočemu nije slagao s Lutherom), to ga je prisililo da prijeđe u Tuebingen, gdje je počeo studirati kod svog zemljaka, Istranina Matije Gribića (Matthias Garbitus Illyricus), vjerojatno također rođenog Labinjanim, te je na njegov nagovor (i svjedodžbu) preporuku) 1554. otišao u protestantski Rim, to jest Wittenberg kako bi se tamo upoznao s Martinom Lutherom i Philipom Melanctonom. Tamo je i stekao magistraturu iz filozofije (1545.), da bi već sljedeće godine kao odusevljeni pristaša reformacije, postao profesorom hebrejskog jezika na tamošnjem sveučilištu. Iste te godine se oženio, a činu vjenčanja bio je nazočan i sam Luther koji je odmah prepoznao, a kasnije često i hvalio njegove iznimne intelektualne sposobnosti. Vlačić se tješno vezao uz Melanctona, počeo je s njim intenzivno surađivati, kod njega je usavršavao svoj grčki i hebrejski jezik, ali to je bilo već vrijeme velikih sukoba unutar Crkve, posebice između tzv. tradicionalista (papišta) i tzv. reformatora, a ti su se nespornosti kasnije odrazili i na postupno udaljšavanje te na koncu i otvoreni sukob Vlačića i Melanctona. Luther je već bio star i bolestan, na Tridentomskom koncilu sazvanom 1545. zapravo se ništa nije riješilo, a kada je sljedeće godine Luther umro, otvorili su se novi nespornosti na relaciji Rim-Njemačka. U ratu papišta i protestantskih knezova na čelu s Filipom od Hessena, potonji je bio poražen, tako da su se Melancton i dio protestantskih teologa koji su ga slijedili odlučili (privremeno) «pokloniti» Rimu, što je Vlačić žestoko osuđivao.

Nakon što je Wittenberg morao položiti oružje pred vojskom Karla V. (1547.), vladara Svetog rimskog carstva, Vlačić je, kako bi sačuvao živu glavu, morao pobjeći, ali se u jesen iste godine, kada su se političke prilike i tenzije malo smirile, vratio u grad kako bi nastavio s profesurom na sveučilištu. Međutim, kad je na državnom saboru u Augsburgu bio proglašen tzv. interim (po kojem se do konačne odluke crkvenog koncila svećenima dopuštala ženidba i kalež, ali uz uvjet priznanja papinskog primata), Vlačić nezadovoljan trulim kompromisima dijela pristaša reformacije, odlučio je otići u Magdeburg kako bi tamo mogao tiskati svoje, kasnije uplívno i značajno djelo «De vocabulo fidei» («O riječi vjere»), koje je 1550. Primož Trubar preveo na slovenski jezik, a kasnije ova je knjiga bila prevedena i na hrvatski. Prije toga, Vlačić je objavio

Matija Vlačić Ilirik

nekoliko brošura protiv interima, naravno pod pseudonimima (od kojih su najpoznatiji Theodorus Henetus, Christian Lauterwar i Joannes Warendundus) koje je često koristio kada nije mogao slobodno izreći svoje stavove, odnosno kako bi zaštitio i sebe i svoju obitelj od brojnih osuda i prijetnji. Vrijeme tzv. Augsburskog interima bilo je najdramatičnije razdoblje za opstanak reformacijskog pokreta, a prema mišljenju mnogih povjesničara crkve, upravo je Matija Vlačić svojim učenjem (tzv. flacijanzmom) i sa svojim pristasa (flacijanistima) odigrao najznačajniju ulogu u obrani Lutherova nasljedja, ali i daljnje razvoja protestantskog pokreta kao takvog, te ga mnogi, ne bez razloga, nazivaju i »pastitelj protestantizma u Njemačkoj«.

Katalog svjedoka istine

Naravno, tada i započinje Vlačićeva prisilna odiseja: zbog svojih je stavova i kritika neprestano morao mijenjati mjesto boravka, ne samo zbog straha za vlastitu, već i sigurnost obitelji, kao i zbog mogućih odmazda, a istodobno je tražio i sigurnu luku za nesmetani nastavak znanstvenog rada. Međutim, skrivanja, bježanja i stalna putovanja (p)ostala su, čini se, njegov usud, praktički sve do smrti. Povremeno je u to doba, iz sigurnosnih razloga napuštao Magdeburg, ali boravak u tom gradu bio je izrazito plodan u njegovom stvaralaštvu. Samo je tijekom 1550. objavio tridesetak većih ili manjih propitupinskih tekstova, od ukupno 140 koliko ih je za cijelo životna na te teme izveo napisao. Tijekom boravka u Magdeburgu (1553), Vlačić je napisao svoje veliko i slavno djelo »Katalog svjedoka istine« (»Catalogus testium veritatis«, izašlo 1556.), kako bi pokazao i dokazao da je u povijesti kršćanstva i prije Luthera bilo značajnih mislilaca, ne samo teologa, koji su »riječju i pismom« kritizirali pape i ukazivali na njihove zablude, a i ostale zlouporabe izvornog kršćanskog nauka u Crkvi.

U niz »svjedoka istine« Vlačić je uvrstio i obradio brojna imena: Jeronim, Augustin, Petar iz Bloisa, Toma Akvinski, Robert i Nikola Gallus, John Wicklif, Jan Hus, Jan Žiška, Jan Milič, Nikola Kuzanski, Savonarola, Niccolò Machiavelli, Picco della Mirandola, Dante, Petrarca, a posebno su interesantni spisi o Valdeizima (zvali su ih i leonistima, lionskim slromasima i subotarima) i njihovom učenju, jer je u njima prepoznao sadržaje koje će kasnije Luther uobličiti u svom učenju (Sveto pismo jedini je izraz Božjeg nauka i čovjeka spazena, a Isus Krist je jedini posrednik između čovjeka i Boga; odbacivali su i svećenički celibat, papinski primat i oprost itd.). Ali, Vlačić nije ostao samo na tomu; za svjedoke autentične istine držao je tzv. Ravensku, Akvilejsku i Milansku crkvu, patrijarha carigradskog Fotija, hrvatskog biskupa Teodorika, prašku, oksfordsku i parišku školu i još niz drugih autora i pokreta.

Mijo Mirković, pišući o »Katalogu svjedoka istine« je zapisao: »Vlačić neprestano traži istinu, pita gdje je, ubi iacet veritas, bori se za nju, smatra za dužnost ne samo istinu govoriti i braniti, nego je nikad i ne neustajati, ne učiniti se pred njom nijemim, ne ostati u zavjetnici, a znati da se protiv istine radi... Da bi se došlo do istine, treba je tražiti. Istina traži pregovijevanje, sagorijevanje i žrtvu, a Vlačićeva istina u »Katalogu« je konkretna i historijska... Konkretne istine su postojanje zavjetnih knjiga i prvih kršćanskih crkava. Istina je da je žitov prvih kršćanskih crkava, osnovanih na temelju novozavjetnih knjiga bio daleko više suglasan s učenjem zavjetnih spisa nego žitov rimske crkve kasnijih vremena. Istina je da su protestantski mislioci i protestantske crkve svih vremena bliži istini i učenju zavjetnih knjiga, prema tome i prvim kršćanskim crkvama, nego rimska crkva kasnijih vremena... Vlačićeva je zasluga bila

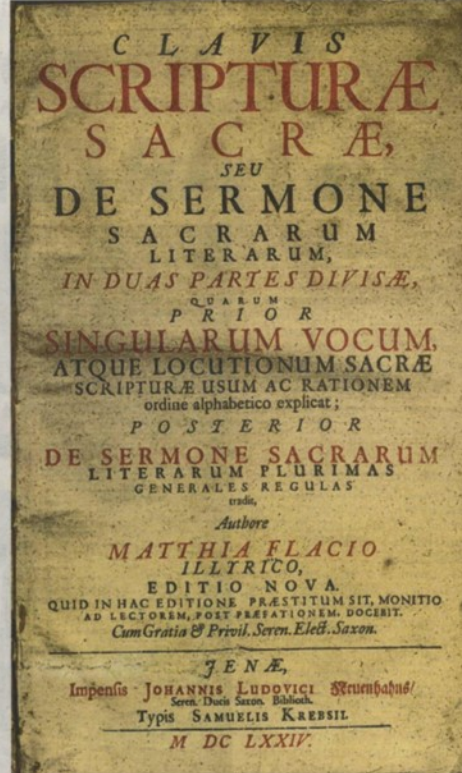
da je o svemu tomu prikupio činjenice, da je pronašao dokumente koji tada nisu bili poznati ni objavljeni, da je prikupljene činjenice obradio i da je objavio sadržaj tih dokumenata. Poslije pet stoljeća tiska još uvijek mnoge Vlačićeve istine djeluju kao nove«.

Povijest crkve

Božja riječ postaje izvorna živom riječju samo ako je razumijemo, pišao je Vlačić, a da bi je približio čovjeku on je i formulirao ključ za razumijevanje Svetog pisma i tako je 1567. godine nastalo njegovo glasovito djelo »Clavis scripturae sacrae«, (»Ključ Svetog pisma«), kojeg je filozof Wilhelm Dilthey smatrao spisom iz kojeg se razvila hermeneutika kao filozofska disciplina, dok je Hans Georg Gadamer Vlačića smatrao osnivačem protestantske hermeneutike. O Vlačiću i hermeneutici i nas su pisali Vladimir Filipović i Jure Zovko, a Ivan Kordić je i doktorirao na temu Vlačićeve hermeneutike. Upravo je »Clavis«, kao sistematičan, enciklopedijski rječnik, gotovo četiri stoljeća predstavljao temeljno i dogmatično, odnosno u njemu je Vlačić oblikovao metodu i principe protestantskog tumačenja i razumijevanja Biblije i držao ga je ključem za razumijevanje božanske poruke. U Magdeburgu je također počeo pisati svoju kapitalnu, sadržajem i obimom monumentalnu povijest crkve naslovljenu »Magdeburški centurije« (»Centuriae Magdeburgensis«, u 13 knjiga), uz napomenu da je prvi svezak izašao 1559., a sam rad na dovršenju ovog kompleksnog djela trajao je nekoliko godina; naime, morao se koristiti mrežom suradnika kako bi uz njihovu pomoć pregledao niz do tada slabo ili nikako korištenih dokumenata. Njegov glavni suradnik Wagner propitovao je Europu i najvažnije europske knjižnice i arhive, u Vlačićovo ime kupovao je cijele biblioteke starih i novih knjiga i u korištenje izvorne grade nedovoljno je njegovu povijest crkve učinio iznimnim djelom.

Akademik Franjo Sanjek (danas načelnost preminuli profesor zagrebačkog KBF- u) je rekao: »Njegova su otkrića obogatila zajednički fond poleničkih tekstova, ali su i potaknula dijalog katolika i protestanata«. Valja naglasiti kako se Vlačić pretvorio i u strastvenog kolekcionara izvorne kršćanske građe i na tom polju slovio je za autoritet nad autoritetima, a vrijednost njegove osobne, bogate knjižnice bila je neprocjenjiva. Ili kako piše Hubert Jedin u svojoj sedmotomnoj »Velikoj povijesti crkve«: »Centurije su pridonijele razvoju opće crkvene povijesti«, bez kojih je nezamislivo razumijevanje cijele ove znanstvene discipline.

Nakon što su Vlačića pozvali da bude profesor na sveučilištu u Jeni, on je izrazio želju da se pomiri s bolesnim Melanchtonom, koji ga je u jeku međusobnih sukoba nazvao »ilirskom zmijom«, ali je istodobno skicirao 13 točaka za pomirenje flacijanista i melanchtonovaca, a sve kako bi osuđili adiaforizam (u kršćanstvu pojam koji se odnosi na pojave i stvari koje se ne smatraju bitnim za samu vjeru, ali su ipak dopuštene i vjernicima i u Crkvi), koji je u međuvremenu prerastao u glavno pitanje u sporu oko protestantske reformacije. Naime, dvije godine nakon Lutherove smrti (1548) rimski car Karlo V. pokušao je ujediniti katolike i protestante, zakonom, odnosno već ranije spomenutim Augsburskim interinom, što je Melanchton u početku odbio, a kasnije je pristao na kompromis nazvan Leipziškim interinom. Tada su Vlačić i njegovi sljedbenici iz Magdeburga (ustvrdili kako adiafora (izvorno Aristotelov pojam) nestaje bit adiaforom kada se radi o nekim nedopustivim, skandaloznom (ne) djelu (primjerice prodaja indulgencija), tako da je tek 1577. bila izradena Formula suglasnosti kojom je usuglašeno pitanje adiafore, to jest

Iako je Matija Vlačić neosporno jedan od najznačajnijih i najplodnijih protestantskih pisaca i teologa, a ne treba zaboraviti da je bio i vrstan bibličar, enciklopedist, filolog, (auto)geograf, logičar, njegovo je djelo još uvijek nedovoljno istraženo i valorizirano. Jedan od najboljih poznavatelja njegova rada i djela Wilhelm Preger je napisao: »Vlačić je čovjek i učenjak odlučne hrabrosti i nepobjedive snage volje, bogatog znanja i oštromnosti koja je rijetka, obuhvatnog pogleda i poduzetnog duha... Ma koliko da je on uskovitlao luteransku crkvu, oštro izgrađen lik svog učenja ona ima ponajviše njemu zahvaliti«. Vlačić je, po svemu što je radio i pisao, (p)ostao divovskom figurom svoje epohe

crkvenih obreda koji nisu ni zapovijedani, niti zabranjeni u Riječi Božjoj, ali za koje je utvrđeno kako na njima ne treba popuštati, posebice kada vjernike na to prisiljavaju protivnici te iste Božje Riječi.

Logika i teologija

Ilirik, što je manje poznato (pa i valorizirano), bavio se i logikom i u tom pogledu njegovo je najznačajnije djelo »Paralipomena dialectica« (»Dijalektičke dopune«), koje je 1558. bilo objavljeno u Baselu, a bilo je pisano u duhu (neo)aristotelizma kojim se praktički bavio za cijelo vrijeme svojih teorijsko-znanstvenih istraživanja. Uostalom, i na sveučilištu u Wittenbergu držao je predavanja o Aristotelu, ali ti spisi do danas nisu objavljeni i nalaze se u rukopisu u bečkoj nacionalnoj knjižnici. Prve pouke i poticaje za istraživanje Aristotelova djela, Vlačić je dobio od svog baselskog učitelja i mentora Simona Grynaeusa, koji se kao filozof izdavač intenzivno bavio prevodjenjem njegovih djela. U svojoj dijalektici (u nas su je preveli profesori Josip Talanga i Filip Grgić) Ilirik je naveo

još dva imena koja su ga potakla da se bavi Aristotelom: bili su to Rudolf Agricola i Philip Melanchton. Baveći se logikom, Vlačić je želio proučavanjem metod(olo)gije ojačati svoju teološku argumentaciju, jer središte dijalektike i jesu: definicija, divizija i argumentacija. Ali, istodobno u svom je radu zaključio kako od Aristotelova doba, pa sve do njegova vremena, nažalost, nitko od brojnih logičara nije napravio iskorak iz Aristotelove sjeme. Logiku je Vlačić shvaćao formalno kao racionalno oruđe teologije i (za njega je logika bila isto što i dijalektika. Istodobno, pridodavao joj je gramatiku i retoriku jer se i one temelje na istim principima na kojima počiva svekolika struktura svijeta koju je Bog svojim stvaranjem osmislio. Međutim, nije odustajao od svog temeljnog prigovora filozofiji, tvrdi kako »teološke stvari ni je moguće pripočavati i potvrditi dijalektičko-filozofskim poučima«.

Nakon Melanchtonove smrti, Vlačiću njegovi protivnici, ali i dio pristasa, počniju »podmetati njegov tako da je 1561. morao napustiti Jeni i otići u Regensburg u nadi da

će tamo moći osnovati novo sveučilište, a zanosio se i mišlju kako bi iz nove sredine mogao efikasnije djelovati i na širenje reformacije u tzv. ilirске zemlje, odnosno kako bi tu mogao organizirati prevodjenje i tiskanje Biblije na ilirskom (hrvatskom) jeziku koji je uz grčki, latinski i njemački svrstavao u četiri svjetska najvažnija jezika. Zamislio je da se tiskara u Urachu, s kojom je jedno vrijeme surađivao, prebaci u Regensburg kako bi se tu mogle tiskati svete knjige i spisi na cirilici i glagoljici. Ali, glas i fama heretika su ga uporno pratili i sa svih strana prijetilo mu je uhićenje ili progon, a upravo tri godina preminula je, pri dvanaestom porodu i njegova supruga, kao i jedna od njegovih kćeri. Nepunu godinu potom, po nagovoru svoje djece izvna se oženio, jer naprosto više nije bio u stanju sam vidjeti računa o domaćinstvu i (na) pisati sve što je zamislio. Ali, budući mu nije uspjelo u Regensburg osnovati sveučilište, a i pod prijetnjom uhićenja (po ukazu samog Maximiliana II. cara Svetog rimskog carstva), on se sklonio u Antwerpen, a zatim u Frankfurt i Stuttgart, te na koncu u Strasbourg u kojem je konačno dobio dozvolu boravka. Za njim je došla i njegova mnogobrojna obitelj i u ovom je gradu boravio punih pet godina: ali izborni knez August Saksanski je neprestano vršio pritisak na gradske vlasti da mu se uskrati dozvola boravka. Na koncu, Vlačić je bio primoran 1570. privremeno, a dvije godine potom, trajno napustiti grad i sav očajan napisao je pismo caru u kojem ga je molio da ga ovaj primi i sasluša i pruži mu mogućnost da se javno (na sinodu ili kolokviju) obrani. Ali, uzalud, došlo je do velikih progona flacijanista i samo zahvaljujući starim vezama u Frankfurtu su ga primili i on se s obitelji sklonio u ženski samostan Bijelih gospođa i tu je usprkos pritiscima i nezvoljenosti ostao sve do svoje smrti (11. ožujak 1575.). Za vrijeme boravka u samostanu, bez obzira na loše zdravstveno stanje, grozničavo je radio na svom posljednjem velikom djelu, filozofskom komentarima Biblije naslovljenim »Glossa compendiaris«, ali ga nije uspio dovršiti.

Podrugljivi povijesni spisi

Iako je Matija Vlačić neosporno jedan od najznačajnijih i najplodnijih protestantskih pisaca i teologa, a ne treba zaboraviti da je bio i vrstan bibličar, enciklopedist, filolog, (auto)geograf, logičar, njegovo je djelo još uvijek nedovoljno istraženo i valorizirano. Posebnu skupinu čine tzv. podrugljivi povijesni spisi koji tek čekaju svoju punu afirmaciju. Jedan od najboljih poznavatelja njegova rada i djela Wilhelm Preger je napisao: »Vlačić je čovjek i učenjak odlučne hrabrosti i nepobjedive snage volje, bogatog znanja i oštromnosti koja je rijetka, obuhvatnog pogleda i poduzetnog duha... Ma koliko da je on uskovitlao luteransku crkvu, oštro izgrađen lik svog učenja ona ima ponajviše njemu zahvaliti«. Vlačić je, po svemu što je radio i pisao, (p)ostao divovskom figurom svoje epohe, i usprkos svim priznanjima, ali još više i osporavanjima, njegovo je djelo izdržalo sve kušnje vremena i kao takvo se pokazalo i potvrdilo kao fascinirano svjedocanstvo istine. U svom nadahnutom predgovoru knjizi Mije Mirkovića o Matiji Vlačiću Iliriku, akademik Josip Bratulić je zapisao: »Danas znamo da je Matija Vlačić duboko shvaćao svoje vrijeme i egzistencijalne probleme svojih suvremenika... Darom predviđanja i sagledavanja problema bio je obdareniji od onih koji su ga napadali i protiv kojih se svim svojim bićem borio... Vlačićeva teološka, historijsko-teološka i filozofska spoznaja potvrđuje se u mnogim svojim savstavnicama tek danas kao ispravna, duboko promišljena, nadahnutna«.

Jaroslav PEČNIK